

451

Nani, nani, puișor,
Să crești mândru, mărișor.
Dă-i, culcă-te cu mama
Că mama te-a lengăna
Cu pticior și cu mâna
Până mărișor ti-i fa'.

452

Nani, nani, măi puiuc,
Eu te leangăn și mă duc,
Nani, nani, pui de pește,
Să te poată mama crește,
Să te pună-n pene bune
Ca să poți trăi în lume.
Nani, nani, puișor,
Să crești mândru, mărișor,
Să sii mamii de-ajutor.
Colecția MARIA CHIȘ, Săliștea de Sus.
De la Irina Iuga a Bdirăului, 44 ani, 1984.

453

Aia, aia, pui de cuc,
Eu te leangăn și mă duc,
Eu mă duc, codru rămâne,
Plânge frunza după mine,
Plânge codru și frunza
Că mă duc de p-aicea.

454

Aia, aia, puișor,
Până-i crește mărișor,
Aia, aia, pui de pește,
Eu te leangăn
Și tu-i crește,
Aia, aia, puiulucă,
Culcă-te cu mămuca
Că mama cu dumăta
Își mângâie inima.
Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980.

Jocuri de copii

455

Puii mei îs grași
C-o mâncat asară caș,
Puii mei îs dulci
C-o mâncat asară nuci,
Puii mei îs buni
C-o mâncat asară-aluni.

456

Plinu-i dealu de mărgele
Și mai multe mânântele -
Chivicuș,
Chivicoi,
Hanțări,
Manțări,
Fertoii:
Du-te!

457

Un pahar cu apă rece,
Tăț țiganii să se-nece

SILVIA CHIȚIMIA

Mărturii ale creștinismului vechi în folclor. Botezul de Paști.

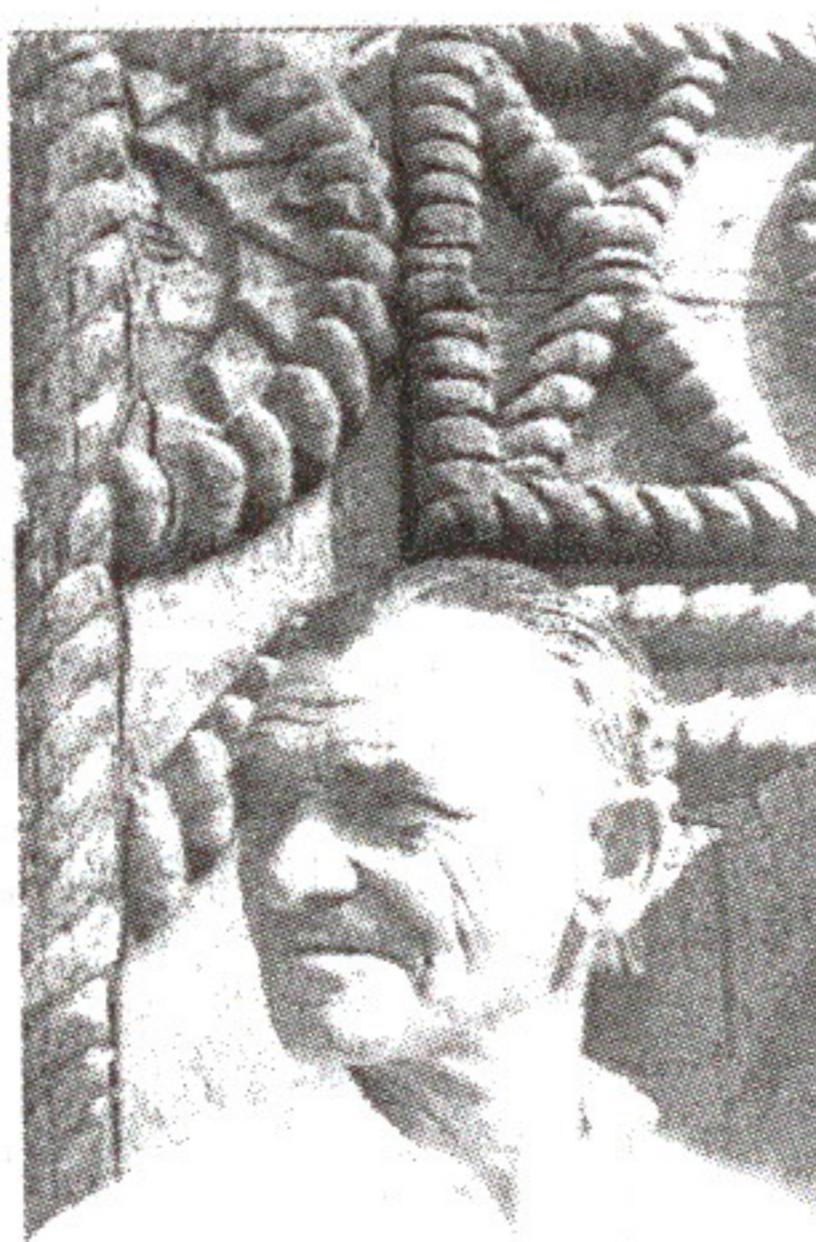
Una dintre cele mai mari sărbători creștine, încă din vremurile de început ale creștinismului, este sărbătoarea Sfintelor Paști. Grecul *paskha* are sensul de trecere care, în contextul comemorării Învierii lui Christos, se referă la trecerea prin moarte la viață, la biruința vieții asupra morții. Paștele creștin este ziua Învierii Domnului, iar, din sec. II, Papa Victor fixea definitiv Paștele creștin într-o zi de duminică (Ioan Mircea, "Dicționarul Noului Testament", Ed. I.B.M. al B.O.R., Buc., 1995, p. 337).

S. Fl. Marian constata în studiile sale etnografice asupra calendarului popular că "cea mai mare, mai însemnată, mai sfântă și mai îmbucurătoare sărbătoare de peste an la români, e sărbătoarea Paștilor" (S. Fl. Marian, "Sărbătorile la români", Ed. Fundației Culturale Române, vol. II, Buc., 1994, p. 122).

Informațiile legate de ciclul sărbătorilor pascale pe care le oferă tradiția populară sunt neașteptat de bogate în semnificații, de o remarcabilă subtilitate și, mai ales, vechime. Nu de puține ori însă, raportarea corectă a datelor folclorice la sistemul de simboluri și imagini creștine, legate de Învierea Domnului, impune nuanțări de ordin teologic și istoric. Astfel, un element important, legat de săvârșirea Tainei Botezului în primele timpuri creștine, era faptul că ritualul acestuia se împlinea cu precădere în cursul nopții pascale, ca parte componentă, organică, a marii sărbători anuale a Sfintelor Paști (Loic Corlay, "Pâques", Ed. Mediaspaul, Paris, 1984, p. 135).

"Paștele este ziua cea mai solemnă pentru botez, căci în această zi s-a săvârșit Patima Domnului Nostru, în care noi suntem botezați" afirmă Tertulian (160-240 d. H.), autorul celui mai vechi tratat despre Taina Botezului (Ioan G. Coman, "Patrologie", vol. I, Ed. I.B.M. al B.O.R., p. 421).

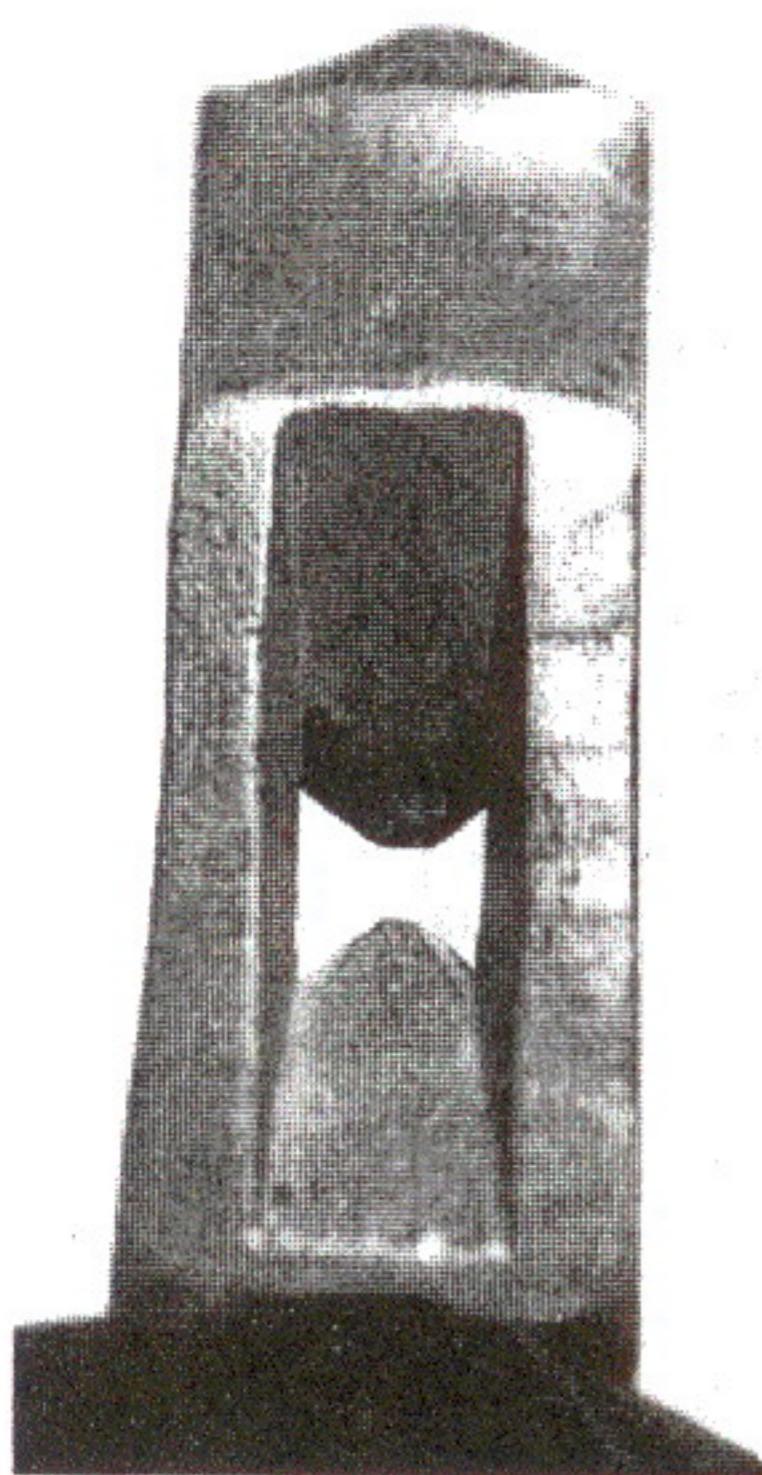
Un alt aspect esențial pentru înțelegerea amplorii fenomenului religios pe care îl reprezinta sărbătoarea pascală în biserică primară se leagă de instituția catehumenatului. Participarea la inițierea creștină prin Taina Botezului era considerată în vechime ca accesibilă doar adulților (pruncii nu erau botezați decât în cazuri excepționale, de boală), iar pregătirea lor rituală era complexă pentru această Taină. Noțiunile de cateheză și catehumen sunt legate de strădaniile depuse de părinții Bisericii în explicarea sau transmiterea prin viu grai a religiei creștine, până când credincioșii dovedeau că în sufletul lor "s-au făcut ecou" (gr. *katechein*), principalele învățături măntuitoare ale Bisericii. Abia după aceea ei devineau apti de a participa la ritualul baptismal și liturghia euharistică (Sf. Grigorie de Nyssa, "Scireri", partea a II-a, Ed. I.B.M. al B.O.R., Buc., 1998, p. 284). Așadar, în Biserica Veche, cel care dorea să devină creștin trebuia să petreacă o perioadă pregăitoare de instruire și edificare asupra rostului inițierii creștine (botez, euharistie, mirungere) și să participe la o serie de rituri prebaptismale (exorcisme, lepădarea de Satana, unirea cu Christos). Ca regulă generală, primirea la catehumenat se făcea chiar la începutul Postului Mare al

Iuliu Pop: Meșterul Gheorghe Borodi, Vadu Izei

Trece vara, săracă,
Zine iarna, maștiha.

Colecția PARASCA FĂT, Desești.

Numa unu să rămâie,
Să se facă praf tămâie!

458

O furnică călătoare
O-ntrebat pe servitoare:
- Ce azi, ce e mâni ?
- Mâni i zâua de Ispas,
Să tăiem unu câne gras,
Coada lui
S-o mânânce dumnealui.

459

Una pară,
Două pere,
Tri arugu
Tuțurugu,
Hopotu,
Clopotu,
Lindiniță,
Podobiță,
Leordenci,
Clenci!

Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus

460

Hop, tag,
Şapte fete
Pe-un baltag
Şi baltagu-i de oțel -
Şapte fete
Pe-un vițel.
Şi vițelu n-are mamă -
Şapte fete
Pe-o năframă
Şi năframa n-are viață -
Şapte fete
Pe-o căpiță;
Şi căpița n-are vârv -
Şapte fete

Paștilor. Această perioadă însemna pentru candidatul respectiv un prilej de viețuire ascetică în post și rugăciune. Inițierea catehumenilor începea din primele zile ale Păresimilor și se termina în Vinerea Sfântă prin rostirea simbolului de credință. Totul se încheia prin Taina Botezului, adică prin ceremonia rituală a morții și învierii întru Christos a celui botezat.

Profunzimea vieții religioase din perioada patristică a făcut ca răstimpul de pregătire a catehumenilor să depășească, adesea, cu mult, cele patruzeci de zile ale Postului Mare. El se putea prelungi pe parcursul unui an întreg sau chiar al mai multor ani.

Am apelat la acest lung preambul despre aspiranții la botez și inițierea lor din noaptea Sfintelor Paști pentru a putea comenta în acest context câteva aspecte simbolice legate de motivul metamorfozei în cerb, prezent în tipul de colinde "Vânătorul și personajul metamorfozat" (nr. 68). Dintre cele cinci tipuri, ne vom referi la nr. 68 B în care animalul (de obicei un cerb), pe care vânătorul se pregătește să-l săgezeze, mărturisește a fi un personaj uman (fiul unui crai, diecel) metamorfozat ca urmare a unui blestem (Monica Brătulescu, "Colinda românească", Buc., Ed. Minerva, 1981, p.213).

Folcloristii au privit acest motiv ca pe un element miraculos venit din sfera basmului. El poate fi asociat în indexul motivic al lui S. Thompson ("Motif index of folk literature", Copenhaga-Bloomington, 1955-1958) cu motivele D 525 "Metamorfoza prin blestem" și B 211.6 "Cerbul vorbitor".

Tema metamorfozei este dezvoltată și în colindele tip nr. 69 "Vânătorii preschimbați în cerbi" în care apare motivul transformării în cerbi a unor tineri vânători însetați, care beau dintr-o urmă de cerb. Motivul apare în basmul tip "Cerbul de aur" (cu variante muntene, moldovenești, ardeleniști), atașat în indexul lui S. Thompson la motivul D 555.1: "Metamorfoza determinată de băutul dintr-o urmă de animal".

Comentând frecvența ridicată a metamorfozelor din colindele vânătoarești, M. Brătulescu le asociază cu practici specifice riturilor de pubertate în care, neofiții, erau confruntați cu personaje mascate, întruchipări ale unor entități ancestrale sau mitice. Ea constată că aceste metamorfoze s-au distanțat considerabil de sursa lor inițiatică, la acest proces contribuind și influența exercitată de creștinism care a determinat, spune autoarea, perceperea ipostazei zoomorfe ca pedeapsă dumnezeiască (M. Brătulescu, op. cit., p. 51).

În cele ce urmează vom încerca să argumentăm faptul că prezența elementului creștin în acest tip de colinde nu este doar o simplă "influență" și nici nu constituie cauza perceprii ipostazei de "cerb" ca pedeapsă dumnezeiască.

În opinia noastră specia colindelor reprezintă una din cele mai bogate și arhaice forme de expresie a folclorului religios, de esență creștină, din cadrul literaturii populare. În realitate, aşa cum am încercat să argumentăm și în alte articole, fondul creștin și influența lui asupra textelor de colinde românești și a literaturii orale în general, este cu mult mai profund și diversificat decât se poate deduce din tipologia alcătuită de M. Brătulescu (din cele 217 tipuri, cel puțin 43 se pot raporta la creștinism).

Revenind la colindele tip nr. 68 B vom încerca să arătăm că motivul metamorfozei în cerb pe care îl dezvoltă, se atașează unui fond arhaic de imagini simbolice de largă circulație în Biserică primară. Așa cum se știe, în perioada persecuției din primele secole, ideologia creștină s-a servit în mod frecvent de alegorii și simboluri pentru exprimarea învățăturilor sale. Un loc important în această iconografie paleocreștină de esență alegorică l-a ocupat cerbul. Origene (185-253 d. H.), Sf. Ambrozie (340-397 d.H.), Sf. Augustin (354-430 d.H.) interpretează figura cerbului ca pe o alegorie a lui Christos, a sfintilor sau a credincioșilor creștini (L. C. Lassay, "Le bestiaire du Christ", Desclée de Brouwer, Bruges, 1940, p. 242).

Motivul cerbilor adăpându-se din apele Iordanului întruchipa în arta creștină "setea apropierei de Dumnezeu prin purificarea botezului".

Sursa alegoriei se află în Vechiul Testament, în imagologia Psalmilor lui David: "În ce chip dorește cerbul izvoarele apelor, aşa Te dorește sufletul meu pe Tine, Dumnezeule" (Ps. 41, 1). Cerbul apare în arta funerară paleocreștină, pe frescele

Când are apă, băză,

Când n-are apă, băză

(Moraru)

cimiterele. Amintim în acest sens reprezentarea pe un sarcofag din Ravenna, a doi cerbi care se apropie de un vas pentru a bea. În simbolismul teologal simbolica imaginii se referă la "ardoarea catehumenului pentru taina regenerării și renașterii", fapt ce explică, de altfel, prezența acestui simbol pe un obiect funerar. Toate aceste configurații semantice modelate de imago-ul cerbului au conlucrat la cristalizarea figurii alegorice a catehumenului în chip de cervideu, alergând însăzat după învățatura creștină. Aspecte ale acestui catehumenat arhaic sunt, în opinia noastră, încifrate în tipul de colindă nr. 68. Vom cita o variantă din Basarabia:

"Rage cerbul sus la munte
Măruț mărgăritar
Nime-n lume nu-l aude".

Amenințat cu împușcarea, cerbul începe să glăsuiască:

"Stăpânaș, nu mă-mpușca	Maică-meă m-o blestemăt
Că nu-s fiară de pădure	Să fiu fiară de pădure
Da-s Ionul, Sânt Ionul,	Nouă ani și nouă zile".

(Dumitru Blajinu, "Colinde, Colinde", Datina, An IX, nr. 26, 2001).

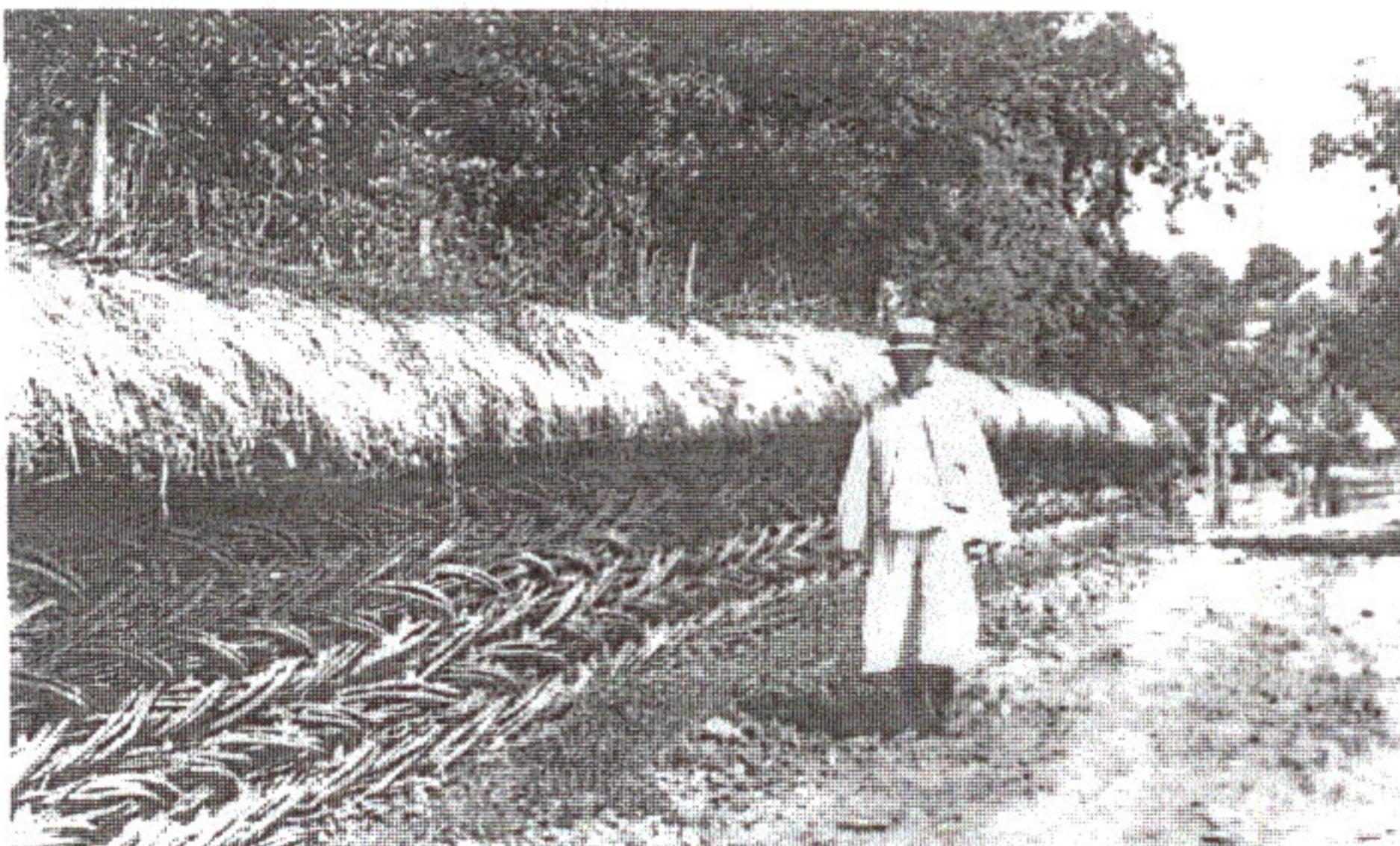
Așa cum am arătat, în epoca creștinismului primar dar și în medievalitatea timpurie (sec. IV-IX), candidații la botez, catehumenii, petreceau o perioadă de ascetă ce depășea cu mult cele patruzeci de zile ale Postului Mare. Ei se retrăgeau din viața socială, în păduri sau în munți, duceau o viață aspră, sălbatică. Se poate spune că devineau "fiare de pădure" "urlând în sihăstriile munților", încercați de aşteptarea lungă, de nevoițele zilnice și lupta cu demonii interiori. Mânați de dorința inițierii în doctrina lui Christos, aceste "fiare de pădure", acești "cerbi", la încheierea asczezei lor rituale, după "nouă ani și nouă zile" - interval simbolic marcând lungă aşteptare în care un an putea să apară ca trei și trei ca nouă - coborau din munte și erau, în fine, introdusi în viața bisericăi, integrați în ceremonia culturală. În vremurile vechi, botezul se făcea în afara clădirii bisericăi, într-un spațiu special amenajat. Urma apoi procesiunea noilor botezați care se îndreptau spre biserică, urmând să ia parte la slujba liturgică. Colindul pare să încifreze o asemenea situație:

"Nouă ani și nouă zile	Biserici deschide-mi-oi
Dac-aceste-mplini-le-oi	Slujbe Sfinte face-mi-oi".

Timpul ritual cât este "blestemăt" Ion să fie cerb exprimă, după opinia noastră, o aluzie simbolică la cele nouă luni necesare nașterii unui prunc, căci să nu uităm, botezul este o experiență a unei noi nașteri, o confirmare a Învierii lui Christos. Într-o variantă maramureșeană "Sus în vârfu muntelui" cerbul atrage atenția:

Ho, fărta,	Că eu nu-s cine gândești
Nu mă-mpușca	Că sunt prunc de diecel".

(T. Papahagi, "Graiul și folclorul Maramureșului", Buc., 1925, p.34).

Iuliu Pop: Uliță din Vadu Izei

**Mulți or vedé,
Puțini or cunoaște.**

Colecția PARASCA FĂT, Desești.

'N solovârv;
Solovârvu n-are floare -
Şapte fete pe-o cicoare;
Cicoarea-i încicorată -
Şapte fete
Pe-o lopată
Şi lopata se clăte -
Pe una o nimeré.
Colecția MARIA ȘERBA, Călinești

Amintiri

461

Mai întâi și la-nceput
Vreau să vă fac cunoscut
Că sunt bine, sănătos
Ca un trandafir frumos
Care crește și-nfloreste
Si pe tine te iubește.
De la Anuța Iuga, 40 ani, 1980

462

Amintirea e o floare,
Dulce și mirosoitoare
Ca un fir
De trandafir:
Si pe trandafir scria:
Te iubesc, nu mă uita.
De la Illeana Lăzăro, 12 ani, 1968.

463

Amintirea e o floare
Dulce și mirosoitoare
Ca parfumul florilor -
Dragostea feciorilor.
Colecția DUMITRU IUGA, Săliștea de Sus
De la Maria Iuga, 13 ani, 1970

464

Amintirea de la mine
Nu se scrie pe hârtie
Ci pe inimă curată:
Nu se șterge niciodată.
De la Maria Iuga, 13 ani, 1970

465

Amintirea nu se scrie
Pe o coală de hârtie
Ci pe inima curată:
Nu se uită niciodată.
De la Maria Dunca, 18 ani, 1988.

466

Eu nu scriu pentru acum,
Nici pentru cândva
Ci pentru atunci
Când mă vei uita.

467

Nu uita de ce ți-am scris
Amintirea-n curmeziș:
E scrisă cu dor fierbinte,
De ea să-ți aduci aminte
Și de aceste cuvinte.

468

Iubește și păstrează
În nume de iubire
Acestuia ce scrie
Această amintire.

469

De-ai știi cât te iubesc
Mi-ai trimite ce doresc:
Amintiri, fotografii
Și guriță în cutii.

470

Primește de la mine
Această amintire,
Complimente și iubire,
Dragoste și fericire.

471

Pe această coală albă
Îți descriu iubirea mea,
Păstrează-o dacă vrei
Toată viața ta.

După "Nouă ai și nouă luni" el va intra în biserică participând la liturghia euharistică: "Slujbe sfinte face-mi-oi". Într-o variantă a colindului tip nr. 69, din Ruja - Târnava, metamorfozarea în cerbi "de munte" a tinerilor este determinată de puterea lui Dumnezeu:

"Noi atât-am vânat Pân' Dumnezeu cel Sfânt (“Cel uncheș bâtrân”, A.I.C.E.D., fg. 8921 a)	Pe noi ne-a năstămit Nouă cerbi în munte"
--	--

Acest câmp de valori simbolice creștine pe care am încercat să-l creionăm își extinde sfera semantică și la nivelul teatrului popular. Este vorba de *jocul cerbului*. În 1657, solul suedez Hilterbandt asista la Iași la jocul cerbului. El consemnează un episod semnificativ pentru analiza noastră: "la un moment dat băiatul care îl însoțea pe Tânărul Mascat în cerb mimează că trage cu arcul, *cerbul* se prefăcea la rândul său *mort*, apoi *învie*, spre bucuria generală" (D. Răvaru, "Motivul folcloric est-european al vânării cerbului în colinda românească", Miorița, an III, 1997, nr. 3, p.44). Momentul dramatic figurat de *moartea și învierea cerbului* poate fi apropiată de cea mai solemnă ceremonie a bisericii primare, celebrarea pascală a botezului, moartea și învierea întru Christos a candidatului catedhumenului. Afirmația noastră este întărită și de un alt registru de corespondențe.

Se știe că teatrul-alai "cerbul" cunoaște câteva momente tipice a căror desfășurare începe cu intrarea cerbului în casa colindată. Această intrare este însoțită de strigăturile grupului de însoțitori (doboșari):

"Foaie verde de-un grăunte,
Vin cu *cerbul* de la munte

Numa-n coate și-n genunche" (V. Adăscăliței, "Jocul cerbului în Moldova", R.E.F., tom 13, nr. 5, 1968, p. 427). În mod evident "coate și genunche" nu poate avea decât omul. Figura cerbului într-o ipostază de rugăciune arhaică, metania (mătănie) - îngenunchere și înclinare a corpului până la pământ, atingând cu coatele podeaua - ne trimite la personajul catedhumenului prezentat într-o atitudine de venerație și pocăință, tipică pentru starea rugătoare pe care o trăia viitorul creștin în aşteptarea botezului.

Într-una din variantele moldovenești ale jocului "Cerbului" ursarii rostesc un descântec de vindecare a cerbului căzut bolnav (o ipostază eufemizată a morții) în care găsim referințe explicate la scalda în apele Iordanului:

„Iar pe mine m-au luat Și m-au dus la fântâna lui Iordan Și la râul lui Adam Și mi-au luat de pe cap	Păr de țap; De pe trup Păr de lup."
---	---

(V. Adăscăliței, op. cit., p.430).

Toate aceste relatari privind relația dintre colindul de cerb și teatrul popular al jocului de "Cerb", ambele integrabile același cod de referințe creștine, impun reformulări privind opinia curentă asupra valorilor exclusiv pagâne ale teatrului

popular cu măști. Considerațiile prezентate au eludat, din lipsă de spațiu, o seamă de elemente precum "blestemul", "săgetarea - împușcarea" etc., al căror înțeles trebuie descifrat prin raportarea lui la mentalitatea arhaică, adică simbolică, și nu restrâns doar la un simplu sens lexical, și acela apartinând modernității. Ceea ce putem afirma în încheiere este că într-un spațiu de tradiție milenară creștin ortodoxă, nu putem vorbi de "influențe superficiale" și "deformante" ale creștinismului asupra obiceiurilor și formelor folclorice orale, precum colindele analizate ci, dimpotrivă, suntem îndreptățiti să vedem aici surse, rădăcini, origini.

Ioan Nădișan: Nevastă de pe Mara